

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Lainmuutoksen suurimmat käytännön vaikutukset tulisivat olemaan kunnille ja hyvinvointialueille maksettavan laskennallisen korvauksajan lyhentämisestä. Lain 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettujen henkilöiden (esimerkiksi kansainvälistä suojelua saavista ja heidän perheenjäsenistään sekä tilapäistä suojelua saavista, joilla on kotikunta) osalta korvauksaika lyhennettäisiin kolmesta vuodesta kahteen vuoteen. Kiintiöpakolaisten ja heidän perheenjäsentensä osalta korvauksaika lyhennettäisiin neljästä vuodesta kolmeen vuoteen. Tämä on huomattava muutos nykyiseen käytäntöön ja esitykseen sisältyy merkittäviä riskejä näihin ryhmiin kuuluvien maahanmuuttajien palveluiden heikentymisestä ja kotoutumisen vaikeutumisesta. Kuten hallituksen esitysluonnoksestakin ilmenee, on todennäköistä, että lyhyempi korvauksaika johtaa kunnissa kotouttamista edistävien palveluiden supistamiseen, mikä heikentää maahanmuuttaneiden työllistymistä ja muuta kotoutumista. Onnistuneet kotouttamistoimet pian maahan saapumisen jälkeen ovat avainasemassa, kun halutaan estää pitkittyvää työttömyyttä ja vahvistaa tulijoiden kuulumista yhteiskuntaan. Korvauksajan lyhentäminen ja maahanmuuttajille suunnattujen räätälöityjen toimenpiteiden lyhentäminen voivat johtaa tilanteeseen, jossa yhtäältä koko väestölle suunnatut palvelut kuormittuvat runsaasti tukea tarvitsevista ja palvelujärjestelmää vähän tuntevista kotoutujista ja toisaalta maahanmuuttajien polkuja työelämään ei pystytä riittävästi ohjaamaan.

Kotoutumispalveluissa on erityisosaamista siitä, miten tukea maahanmuuttajia, kun taas yleispalveluissa tiedontaso vaihtelee ja asiakaskunnan määrä estää usein perehtymisen erityistilanteisiin. Kuten esitysluonnoksessa todetaan, työelämään siirtymisen ja kotoutumisen heikentyminen tuottaa ylisukupolvista syrjäytymistä. Tähän suomalaisella yhteiskunnalla ei ole varaa, eikä se myöskään edistä maahanmuuttajien hyvinvointia. Kotoutumispalveluista leikkaaminen voi myös kostautua pitkällä aikavälillä, jos työllistämistoimet vähenevät ja maahanmuuttajien oman elämän rakentaminen vaikeutuu. Vanhempien työelämään ja muuhun yhteiskuntaan osallistuminen tukee myös lasten ja nuorten tulevaisuutta, sillä nuoret rakentavat kuvaa omista mahdollisuuksistaan peilaten sitä muiden omaan yhteisöön kuuluvien tilanteeseen.

Mikäli hallituksen esitys toteutetaan ehdotuksen mukaan, on tärkeää vahvistaa kuntatason yleispalveluita ja kolmannen sektorin toimintaa, jotta ne voivat vastata kotoutumispalveluiden (todennäköiseen) supistumiseen. Mikäli myös näiden rahoituksesta leikataan, on suuri riski siihen, että kotoutuminen vaikeutuu ja eriarvoisuus lisääntyy. Maahanmuuttajilla on myös omia verkostojaan ja niiden kautta he voivat työllistyä jatkossa, kun maahanmuuttajataustaisen väestön määrä kasvaa Suomessa. Monet yritykset ovat kuitenkin vielä pieniä ja toimivat tietyillä sektoreilla, joten ne eivät korvaa kotoutumistoimenpiteitä.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Tulkitsemiskustannusten periminen asiakkailta käyttämättä jätettyjen palveluiden osalta ei ole taloudellisesti suurivaikutteinen kuntien ja hyvinvointialueiden kannalta. On epäilemättä hyvä, jos käyttämättä jääneiden tulkitsemispalveluiden määrää saadaan vähemmän vielä entisestään, mutta esityksen perusteella kyse ei ole suuresta ongelmasta eikä sillä saavuteta merkittäviä säästöjä. Maahanmuuttajataustaisen väestön osalta on erityisen tärkeää, että he ymmärtävät esim. terveys- ja sosiaalipalveluissa heitä koskevien asioiden käsittelyn, hoidon ja päätökset.

Mikäli esityksen mukaisia tulkitsemiskustannuksia lähdetään perimään asiakkailta, on huolehdittava riittävästä ja selkeästä informoinnista etukäteen ja mahdollistettava asiakaskohtainen arviointi siitä, milloin käyttämättä jättäminen on ollut perusteetonta. Kuten esityksessäkin todetaan, moniongelmaiset tai monilapsiset perheet tai ikääntyneet ja sairaat maahanmuuttajat voivat jättää saapumatta epähuomiossa tai unohtaa asiakasajat. Lisäkustannukset voivat lisätä ennestään haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakasryhmien ongelmia.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Esitetty alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten aikuistumisen tuen ikärajan lasku 25 vuodesta 23 vuoteen sisältää myös riskejä tiettyjen ryhmien kohdalla, kuten esitysluonnos toteaa. Vaikka osa alaikäisenä ilman huoltajaa tulleista nuorista selviäisikin 23 vuotiaana koko väestölle tarkoitettujen palveluiden avulla, erityisesti lyhyen aikaa maassa olleiden nuorten tilanteessa tällä ikärajan laskulla voi olla merkittäviä kotoutumista heikentäviä seurauksia.

Tutkimukset osoittavat, että alaikäisenä ilman huoltajaa tulleilla lapsilla ja nuorilla on monia traumaattisia kokemuksia ennen Suomeen saapumista ja heidän kotoutumisensa ilman vanhempia tai muita sukulaisverkostoja vaatii tukea. Panostamalla näiden nuorten tukemiseen voidaan vähentää riskejä sosiaalisten ongelmien ja mielenterveysongelmien syntyyn. On lyhytnäköistä vähentää tukea tälle ryhmälle, eikä lastensuojelun asiakkaita voi käyttää suoranaisena vertailukohtana. Pääosa lastensuojelun asiakkaista on kasvanut Suomessa ja oppinut sitä kautta yhteiskunnan toiminnasta, kun taas alaikäisenä ilman huoltajaa tulleilla nuorilla (erityisesti jos he ovat tulleet maahan myöhästeini-iässä) voi olla aukkoja näissä arjen hoitamisen kannalta keskeisissä tiedoissa ja heiltä puuttuu usein aikuisverkostoja. Olisi tarpeen arvioida vaikutukset ikärajan nostosta 25 vuoteen ennen kuin tehdään muutoksia lakiin.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

-

Muut huomiot

-

Talonen Kirsi

Helsingin yliopisto - Näkemykset lausuntoon on saatu etnisten suhteiden professori Suvi Keskiseltä Helsingin yliopistosta. Lausunnon on allekirjoittanut rehtori Tuomas Martikainen, Svenska social- och kommunalhögskolan, Helsingin yliopisto.